

Innovatiejurist Sandra van Heukelom-Verhage:

‘DE ADVOCAAT WORDT VAAK PAS HEEL LAAT INGESCHAKELD’

■ *Marjolein Straatman*

Nieuwe technologieën kunnen bedrijfsprocessen efficiënter maken. Tegelijkertijd dringen zich met de toepassing ervan juridische vragen op. Worden die niet beantwoord, dan kunnen de kosten enorm oplopen volgens Sandra van Heukelom-Verhage. Ze is partner bij advocatenkantoor Pels Rijcken en begeleidt overheden en bedrijven bij hun digitale transformatie.

'Bedrijven willen een nieuwe technologie implementeren en halen de ICT-bouwer erbij. Er volgt een lang traject, en dan: de champagne open. Totdat de jurist, een risicozoeker, erbij wordt gehaald'

technologieën binnen digitale transformatie werd gewerkt om gegevensuitwisseling te verbeteren. Corporates waren er eerder bij en vormden hun industrie om naar ICT-gestuurde bedrijfsvoeringen; Nederland transformeert steeds meer van een maak- naar een datagedreven service-economie. Als advocaat word je, ook bij dit soort processen, vrij laat ingeschakeld en dat zorgt voor uitdagingen. Soms zijn er al miljoenen gestoken in een technologische implementatie als ons wordt gevraagd of het eigenlijk wel mag. Daarom streven we ernaar om steeds meer aan de voorkant te werken. Hiermee bedoel ik dat de innovatie-advocaat veel eerder in de digitaliseringsslag of bij een innovatietraject is betrokken. Liefst al in de ideefase."

Kun je een voorbeeld geven?

"Er wordt geëxperimenteerd met de mogelijkheden om blockchain te beschouwen als een logboek met transacties. Blockchain is onveranderlijk, maar tegelijkertijd kan de privacywet AVG eisen dat bepaalde informatie wordt veranderd. De vraag is hoe daarmee om te gaan en daarover moet je vooraf dus al hebben nagedacht. Een ander voorbeeld: we zien bedrijven samenwerken, maar niet vastleggen bij wie het intellectuele eigendom van een innovatie rust. Het recht wordt wel eens weggemoffeld om het gezellig te houden."

Wat is het risico wanneer de jurist pas later in een proces wordt ingeschakeld?

"Op termijn extreme kapitaalvernietiging. Bedrijven willen een nieuwe technologie implementeren en halen de ICT-bouwer erbij. Er volgt een lang traject, en dan: de champagne open. Totdat de jurist, een risicozoeker, erbij wordt gehaald. Na de juridische toets kan dan ineens blijken dat er toch nog grote aanpassingen moeten worden gemaakt om naar de wet te handelen. Een overheid kan ervoor kiezen een blockchain te bouwen en er data op te beheren. Een aspect dat men misschien vergeet, is dat overheden zich moeten houden aan de Archiefwet en data moeten opslaan. Heeft de blockchain hiervoor geen functionaliteit - waarbij data uit de blockchain wordt gehaald voor opslag- of is er verzuimd te melden aan andere partijen dat die plicht er is, dan heb je echt een probleem. En dat is nog maar één juridisch aspect. De al eerder genoemde AVG is daarnaast een voorbeeld, maar ook de Wet Openbaarheid

van Bestuur en wetgeving omtrent mededinging kunnen een rol spelen. Afgezien van kapitaalvernietiging, kan ook de reputatie worden geschaad als de zaken juridisch niet op orde zijn. Facebook bijvoorbeeld, nam het aanvankelijk niet zo nauw met de privacy-regels en liep na toetsing aan de GDPR reputatieschade op. Te laat handelen kan impact hebben op de betrouwbaarheid en beurswaarde."

Van hoe we moeten omgaan met nieuwe technologieën en de gevolgen bestaat weinig jurisprudentie. Vind je dat wetgeving hierop achterloopt?

"Dat wordt gezegd, maar we hebben in Nederland nog nooit een specifieke wet gehad voor een specifieke technologie. Er is altijd sprake geweest van open normen die op een sector betrekking hebben of op een situatie die technologie-onafhankelijk is. In de wet is verankerd dat je niet onrechtmatig mag handelen maar hierbij zijn geen omstandigheden vermeld. Steeds nieuwe wetten maken lijkt me geen goed idee. Ik pleit voor een contextspecifieke invulling van normen. Als transparantie bijvoorbeeld wordt verlangd, moet per situatie worden getoetst of er rechtmatig is gehandeld. Het is ook belangrijk dat de rechterlijke macht sneller uitspraken kan doen in gevallen waarbij de maatschappij rechtszekerheid zoekt."

Wat adviseer je bedrijven en overheden die technologieën willen inzetten?

"Het is een goed idee om één van de juristen in de organisatie innovatie-advocaat te maken. Dit is bij voorkeur een creatief persoon die innovatietrajecten snapt en een generalist die ook over technologische vaardigheden beschikt. Laat 'm vooral de beginstappen van programmeren

Hoe kijk je naar nieuwe technologieën zoals AI, blockchain en IoT?

"Ze zijn onomkeerbaar. De digitale transformatie is een niet te stoppen trein. We bewegen toe naar een datagedreven economie waarin elke economische beslissing wordt genomen op basis van datasets. Daar zijn alle inspanningen van overheid en bedrijfsleven op gericht. Tegelijkertijd bestaat er veel vrees voor de gevolgen van nieuwe technologieën. Ik snap dat, maar kijk er anders tegenaan. Veel is te ondervangen met goede afspraken en duidelijke spelregels voor het gebruik van technologieën. Er moet alleen nú worden gehandeld."

Hoe kun je overheden en bedrijven begeleiden?

"Van origine ben ik staats- en bestuursrechtadvocaat, maar ik noem mezelf ook wel een juridische innovatie-adviseur of innovatie-advocaat. Pels Rijcken werkt onder meer voor ministeries, grote steden en bedrijven. Enkele jaren geleden signaleerden we hoe de overheid zich transformeerde van analoog naar digitaal en hoe er vervolgens met de inzet van nieuwe

Steeds nieuwe wetten maken lijkt me geen goed idee. Ik pleit voor een contextspecifieke invulling van normen.

onder de knie krijgen zodat hij met de ICT-architect kan praten. Investerings in dit soort mensen verdienen zich dubbel en dwars terug. Een goede innovatiejurist herkent de risico's. Stel dat je een tool gebruikt waarmee informatie over de concurrentie van internet is te *scrapen* en waardoor er inzicht is over de prijzen die worden gehanteerd. En stel nu, dat als gevolg hiervan een richtprijs ontstaat die verschillende partijen volgen; dan kunnen er verboden prijsafspraken ontstaan. Een generalist herkent dit. Hij signaleert, heeft een ontzettend sterke intuïtie en een goed ontwikkeld rechtsgevoel. Vervolgens gaat hij naar de juridische specialist toe om verder advies in te winnen als hij het niet vertrouwt. Verder raad ik organisaties aan om, wanneer ze bijvoorbeeld met AI willen werken, experimenteerterruimte en de samenwerking te zoeken. Met goede afspraken."

Hoe vind je dat Nederland het doet in de digitale transformatie?

"Goed. Nederlanders ondernemen niet met gestrekt been, maar willen zich aan de wet houden. We hebben daarnaast toezichthouders die duidelijk willen zijn in wat wel en niet is toegestaan. Ik denk alleen dat men onderschat dat het mee laten lopen van het juridische aspect doorgaans vrij veel tijd kost, en dat dit niet is gerealiseerd binnen 24 uur. Bij de ontwikkeling van een blockchain voor pensioenen waarbij Pels Rijcken nauw betrokken is, worden er maanden besteed om deze compliant te krijgen. Cruciaal, want met de juridische toets zijn potentiële problemen te voorkomen."

Zelfrijdende auto's: wie is verantwoordelijk?

Technologieën maken de kloof tussen mens en machine ook groter volgens Van Heuvelom-Verhage, met juridische gevolgen. Naarmate bijvoorbeeld een zelfrijdende auto meer leert en zelf beslissingen neemt, doemt de vraag op of de auto nog aan de persoon kan worden gelinkt. En: wie er verantwoordelijk is als de auto een fout maakt. Van Heuvelom-Verhage: "De auto moet wellicht meer worden gezien als een zelfstandig object in ons rechtsverkeer. Denkbaar is dat de auto een eigen verzekering krijgt met een daaraan gekoppelde bankrekening. We moeten er goed over nadenken hoe dat juridisch wordt vastgelegd."